

**Albert Svetina:  
Od osvobodilnega  
boja do banditizma**  
Ljubljana: Nova obzorja,  
2004.

Knjiga z gornjim naslovom je avtorjevo pričevanje o času med drugo svetovno vojno in po njej. Pozornost zbujata zlasti zato, ker je bil Albert Svetina član najožjega vodstva OZNE oz. kasnejše UDBE. Poleg tega se ga je njegov lastni režim odrekal, tako da se je pred njim umaknil v tujino. Verjetno sta se morala izpolniti prav ta dva pogoja, da se je lotil podviga, ki mu v Sloveniji ni podobnega; gre namreč za pretežno neselektiven in realen opis razmer, kot se kažejo z njegove visoke funkcije. Z izjemo te knjige ostajata molk in programirana izguba spomina med še živimi nosilci totalitarnega časa več kot očitna.

Kot pravi avtor sam, se je za knjigo odločil zato, ker ni imel druge priložnosti, da neobremenjeno, brez pritiskov in omejitev spregovori o dogajanju, ki mu je bil priča in je nadvse pomembno za zgodovino slovenskega naroda. Svojo pripoved začne z otroštvom na Primorskem, ki ječi pod fašističnim režimom. Zaznamovanega z odporom do slednjega ga starši po osnovnem šolanju pošljejo v Ljubljano. Prva ljubljanska leta odraščanja tečejo v znamenju domotožja, iskanja

dela in pičle hrane. V letih do okupacije se zateka v sokolsko gibanje, stran od katoliške prakse. S prihodom Italijanov se aktivno vključi v Osvobodilno fronto in začne se njegova strma pot navzgor po funkcijskih stopnicah Komunistične partije – od partijskega sekretarja, inštruktorja CK KPS do pomočnika načelnika OZNE za Slovenijo. Po vojni je bil načelnik OZNE za Primorsko in namestnik načelnika OZNE za Ljubljano. Po resoluciji informbiroja je postalo nevarno tudi zanj in je zbežal na Madžarsko.

Vrh knjige prav gotovo predstavljajo poglavja, ki nas vodijo v neposredno bližino Ivana Mačka, enega najhujših slovenskih komunističnih molohov, ki je bil ustanovitelj in prvi vodja (načelnik) OZNE za Slovenijo. Kot omenjeno, je bil Albert Svetina njegov pomočnik. »Ivan Maček je bil preprost in surov človek, ki se je vmešaval v vse stvari. V svojih namerah je bil zelo odločen. Že med njegovo odsotnostjo, ko je bil pri Titu v Drvarju, sem spoznal, da ga niso mogli disciplinirati niti v CK. Nikoli ni dal nikomur prav. Nihče ni niti poskusil, da bi ga prepričeval. Niti ugovarjati se mu ni upal nihče. Nikoli. Kot je rekel, tako je moralo biti. Pravi diktator. /.../ Kdor ni bil njegov sorodnik ali pa ga ni poznal, je bil njegov sovražnik. Govoril je zelo na kratko. Večkrat je vse

pomešal. Ni se ponašal s pretirano inteligenco. Ko sem živel pod njegovim vodstvom, sem se ga prav tako bal, kot so se ga bali drugi. /.../ Tak je bil. Primitiven, nekulturen in nečloveški. Človek s tremi razredi osnovne šole« (str. 133).

V teh poglavjih med drugim izvemo tudi za eno glavnih nalog OZNE – sestavljanje kartoteke o političnih nasprotnikih, ki je proti koncu vojne vsebovala že nad 17.000 imen. Ta kartoteka je bila osnova za poveljne poboje. Zanimivi so odlomki o dvoletnem sprejemanju pomoči idejno sovražnih zahodnih zaveznikov, obenem pa udinjanje Sovjetski zvezi, čeprav se je ta izneverila njihovim pričakovanjem po pomoči.

Marsikaj izvemo tudi o notranjih razmerah v partizanskih enotah. Avtor je posebej kritičen do članov Centralnega komiteja, izvršilnega odbora Osvobodilne fronte in generalštaba, ki so se skozi vso vojno skrivali, si dali tudi v pomanjkanju gosposko streči in so za odvrnitev spopadov iz svoje bližine niso pomišljali žrtvovati npr. celega bataljona svoje vojske.

Povojna doba prinaša zanimivo pričevanje o delovanju OZNE pri kraji premoženja ljudem in podjetjem, o njenih roparskih dejavnostih čez mejo, pa tudi o avtorjevem soočenju s trupli v Brezarjevem breznu, o vlogi Mitja Ribičiča itd.

Zadnji del knjige je namenjen begu in življenju na Madžarskem. Tudi tu nam avtor ponuja veliko zanimivega branja. Morda kaže posebej poudariti to, kako je Madžarska po Stalinovi smrti postopala s političnimi zaporniki, med katerimi je bil tudi avtor. To je nekaj, kar si v slovenski državni skupnosti petnajst let po začetku demokratizacije in dvainpetdeset let za Madžari lahko samo želimo. Oktobra 1953 je amnestija zajela vse politične zapornike. Izpuščeni in rehabilitirani so bili vsi. Kdor je delal za AVH (madžarsko različico UDBE) na sodišču, na policiji ali na tožilstvu in sploh kdor se je ukvarjal s političnimi procesi, svojega dotdanjega dela ni mogel več opravljati. Vsi tisti torej, ki so bili vpleteni v stalinistične procese, so se morali iz represivnih državnih organov takoj posloviti. Kot pravi avtor, je šlo za popolno rehabilitacijo. Obsojencem so izbrisali vse tisto, za kar so bili obsojeni. Bili so, kot bi ne bili nikoli v kazenskem postopku. Čas zapore se jim je štel v delovno dobo. Dobili so odškodnino. Mnogim so dali stanovanja, službe, razne ugodnosti in tudi odgovorne funkcije. Tistim, ki so bili takrat v zaporu, se še danes prizna poseben dodatek k pokojnini. Poleg vsega tega se je po deželi začelo oglašati demokratično gibanje, vendar

ga je leta 1956 zatrl sovjetski vojaški poseg.

Avtor v knjigi ničkolikokrat razloži, kako manipulativna in ekskluzivna je bila Komunistična partija npr. znotraj Osvobodilne fronte in kaj so bili njeni cilji. Neko podpoglavje nosi naslov *Narodnoosvobodilni boj kot prva faza revolucije*. Nazorno omenja vosovske likvidacije, ki so bile prve akcije Komunistične partije s smrtnim izidom, uperjene proti Slovencem. Omenja tudi povračilne ukrepe okupatorja, ki so jih s svojimi akcijami provocirali partizani. Direktno utemeljuje, da so bile ustanovitve vaških straž samoobrambni odgovor na vosovske poboje. Kljub naštetemu avtor na več mestih vztraja pri veri v narodnoosvobodilne vzgibe partijskega in partizanskega gibanja ob začetku vojne, kar je razločno videti tudi v samem naslovu knjige. Iskren narodnoosvobodilni naboj znotraj revolucionarnega dogajanja bi pogojno lahko iskali kvečjemu pri nekaterih »navadnih« pripadnikih partizanskega gibanja, zlasti izven Ljubljanske pokrajine. Pri Svetinovem uvidu in visokih funkcijah pa je zadevno vztrajanje zelo težko razložiti - celo s prislovičnim primorskim sindromom zamejenega pogleda na vseslovensko dogajanje med drugo svetovno vojno.

Bralec te knjige ima seveda neprestano pred očmi, kdo je

avtor, in v tem smislu je s primereno prilagojenimi kriteriji deležen marsikaterega pozitivnega presenečenja. Zlepa pa ne bo prišel na svoj račun tisti, ki bi želel podrobnejšo in kritično presojo avtorjevega lastnega deleža pri vsem dogajanju. Vendar to za splošno pričevalsko vrednost knjige bržkone ni bistveno in jo je vsekakor vredno vzeti v roke.

Lenart Rihtar